

Redakcja naukowa
Mirosław Mielczarek

KU SAMODZIELNOŚCI

Praca resocjalizacyjna z nieletnimi
w teorii i praktyce

Redakcja naukowa
dr Mirosław Mielczarek

Recenzenci
dr hab. Daniel Kukła, prof. UJD, Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie
dr hab. Anna Fidelus, prof. UKSW, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

Projekt okładki
Joanna Niekraszewicz

Redaktor prowadząca
Iwona Morawska

Korekta
Magdalena Czarnecka (j. polski)
ChatGPT 5.2 (j. angielski)

© **Copyright by Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi**
Łódź 2025

Wydanie pierwsze
ISBN 978-83-7405-788-2 (druk)
ISBN 978-83-7405-789-9 (e-book)

Skład DTP
Monika Poradecka

Druk i oprawa
SOWA – Druk na życzenie

Wydawnictwo Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi
90-212 Łódź, ul. Sterlinga 26
tel. 42 63 15 908
wydawnictwo@ahe.lodz.pl
www.wydawnictwo.ahe.lodz.pl

Spis treści

Słowo wstępne	5
Zbigniew Formella Młody człowiek a instytucja. Niektóre aspekty resocjalizacji w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych w świetle teorii Alberta Bandury i Urie Bronfenbrennera	9
Tomasz Janocha Usamodzielnienie jako instytucja wspierająca proces integracji społecznej i ekonomicznej. Aspekty prawne i praktyczne	35
Andrzej Chudnicki Tutoring rozwojowy jako metoda wspierania procesu usamodzielniania wychowanków placówek resocjalizacyjnych	59
Roman Bielicki Resocjalizacja młodzieży przestępczej w warunkach izolacji a jej potrzeby indywidualne	73
Elżbieta Buchcic, Małgorzata Jagodzińska Działania placówek resocjalizacyjno-wychowawczych na rzecz przygotowania nieletnich do usamodzielnienia	87
Mirosław Mielczarek Przygotowanie wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych do samodzielności obywatelskiej	105
Arkadiusz Kamiński Usamodzielnianie podopiecznych placówek resocjalizacyjnych dla nieletnich jako warunek skutecznej resocjalizacji	149
Anna Karyś, Jolanta Karyś Zakłady dla nieletnich a rozwój koncepcji resocjalizacji pracą i readaptacji społecznej ze szczególnym uwzględnieniem Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Herbach ...	161
Katarzyna Piotrowska Usamodzielnianie wychowanek Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Sobótce	185

Maciej Paż

Proces usamodzielniania nieletnich skierowanych do okręgowego ośrodka wychowawczego. Założenia, cele i wyzwania	205
--	-----

Mirosław Mielczarek, Sara Morga

Wiedza, postawy i doświadczenia nieletnich z młodzieżowych ośrodków wychowawczych w zakresie zażywania substancji psychoaktywnych	225
--	-----

Informacje o Autorach (w porządku alfabetycznym)	247
--	-----

Słowo wstępne

Współczesne systemy resocjalizacji nieletnich konfrontują się z wieloma złożonymi wyzwaniami, wynikającymi zarówno z przemian społeczno-kulturowych, jak i rosnącej liczby młodych ludzi popadających w konflikty z prawem lub przejawiających zachowania nieprzystosowane społecznie. Jednym z najważniejszych zadań, jakie stoją dziś przed instytucjami resocjalizacyjnymi, jest nie tylko doraźne korygowanie tych zachowań, ale przede wszystkim skuteczne przygotowanie wychowanków do samodzielnego i odpowiedzialnego życia po opuszczeniu placówki.

Usamodzielnienie podopiecznych placówek resocjalizacyjnych to proces wieloetapowy. W opinii redaktora naukowego prezentowanej monografii wpisuje się on w działania o charakterze opiekuńczym, wychowawczym, terapeutycznym i edukacyjnym. Nie bez znaczenia pozostają również aspekty prawne oraz infrastrukturalne.

Proces usamodzielniania nie może być utożsamiany wyłącznie z uzyskaniem pełnoletniości czy formalnym zakończeniem pobytu w placówce resocjalizacyjnej. Oznacza on przede wszystkim nabycie realnych kompetencji do samodzielnego życia: umiejętności radzenia sobie w codziennych sytuacjach, podejmowania decyzji, korzystania z praw obywatelskich, zarządzania finansami, aktywnego uczestnictwa w życiu rodzinnym, zawodowym i społecznym. Usamodzielnienie to również proces wewnętrzny, związany z budowaniem tożsamości, poczucia sprawczości i odpowiedzialności za własne życie.

Z tego względu niniejsza monografia ma na celu ukazanie wybranych aspektów pracy resocjalizacyjnej z nieletnimi właśnie w kontekście ich usamodzielniania. Zebrane artykuły stanowią zarówno analizę teoretycznych założeń i obowiązujących rozwiązań prawnych, jak i opis doświadczeń praktycznych związanych z funkcjonowaniem konkretnych placówek resocjalizacyjnych dla nieletnich.

Treści publikacji prezentują wieloaspektowe spojrzenie na problematykę przygotowania wychowanków placówek resocjalizacyjnych do samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie. Autorzy, reprezentujący środowiska naukowe, jak również praktyczne, podejmują próbę odpowiedzi na pytania o skuteczność aktualnych rozwiązań, ich ograniczenia, a także możliwe kierunki rozwoju wsparcia młodych ludzi w procesie wychodzenia z instytucjonalnej opieki ku dorosłości i samodzielności. Tym zagadnieniom zostało poświęconych jedenaście tekstów, napisanych przez trzynastu Autorów.

Artykułem otwierającym zasadniczą część monografii jest tekst Zbigniewa Formelli zatytułowany *Młody człowiek a instytucja. Niektóre aspekty resocjalizacji w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych w świetle teorii Alberta Bandury i Urie Bronfenbrennera*. Autor, wykorzystując dwie znaczące koncepcje psychologiczne – teorię społecznego uczenia się oraz teorię systemów ekologicznych – ukazuje, jak ważną rolę w procesie resocjalizacji odgrywają relacje pomiędzy jednostką a środowiskiem instytucjonalnym. Szczególne znaczenie przypisuje jakości tego środowiska i jego potencjałowi w kierowaniu wychowanków ku trwałej, pozytywnej zmianie.

W artykule Tomasza Janochy *Usamodzielnienie jako instytucja wspierająca proces integracji społecznej i ekonomicznej. Aspekty prawne i praktyczne* poddano analizie obowiązujące w Polsce regulacje dotyczące procesu usamodzielniania osób opuszczających instytucjonalne placówki opiekuńcze. Autor omawia zarówno ramy prawne, jak i praktyczne bariery, a także rekomenduje wprowadzenie bardziej zindywidualizowanych i kompleksowych form wsparcia w obszarze rynku pracy, edukacji, mieszkalnictwa i budowania relacji społecznych.

Kolejny tekst, autorstwa Andrzeja Chudnickiego, nosi tytuł *Tutoring rozwojowy jako metoda wspierania procesu usamodzielniania wychowanków placówek resocjalizacyjnych*. Autor podejmuje próbę oceny potencjału tutoringu życiowego jako metody, która może wzmacniać skuteczność działań resocjalizacyjnych. Analiza wskazuje na szczególne znaczenie tej formy pracy w budowaniu samoświadomości, rozwijaniu kompetencji interpersonalnych oraz wspieraniu młodych ludzi w kształtowaniu realistycznej wizji przyszłości.

Roman Bielicki w artykule *Resocjalizacja młodzieży przestępczej w warunkach izolacji a jej potrzeby indywidualne* zwraca uwagę na dynamicznie zmieniające się realia społeczne i ekonomiczne jako tło dla wzrostu zachowań dewiacyjnych wśród nieletnich. Podkreśla konieczność uwzględniania indywidualnych potrzeb wychowanków w warunkach izolacji oraz wskazuje na potrzebę kształtowania systemu wartości młodzieży w oparciu o zintegrowane działania wychowawcze.

Tekst autorstwa Elżbiety Buchcic i Małgorzaty Jagodzińskiej zatytułowany *Działania placówek resocjalizacyjno-wychowawczych na rzecz przygotowania nieletnich do usamodzielnienia* przybliża organizację procesu dydaktyczno-

-wychowawczego w placówkach resocjalizacyjnych, w szczególności w kontekście przygotowania wychowanków do życia poza instytucją. Autorki omawiają m.in. rolę opiekuna usamodzielnienia oraz elementy skutecznego modelu wsparcia wychowanków.

Szósty tekst – autorstwa redaktora niniejszej publikacji, Mirosława Mielczarka – nosi tytuł *Przygotowanie wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych do samodzielności obywatelskiej*. W części teoretycznej autor dokonuje rozróżnienia pomiędzy kompetencjami społecznymi a obywatelskimi, wskazując na znaczenie wychowania patriotycznego, obywatelskiego i edukacji obywatelskiej jako fundamentów przygotowania młodych ludzi do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i obywatelskim. Artykuł zawiera także raport z badań, których celem było porównanie przygotowania obywatelskiego wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych z uczniami szkół ogólnodostępnych.

Arkadiusz Kamiński w tekście *Usamodzielnianie podopiecznych placówek resocjalizacyjnych dla nieletnich jako warunek skutecznej resocjalizacji* przedstawia dobre praktyki realizowane w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Kaletach. Autor opisuje funkcjonowanie specjalnej grupy usamodzielnienia oraz analizuje bariery pojawiające się w procesie wychodzenia wychowanków do środowiska otwartego.

Anna i Jolanta Karyś w artykule *Zakłady dla nieletnich, a rozwój koncepcji resocjalizacji pracą i readaptacji społecznej ze szczególnym uwzględnieniem Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Herbach* podkreślają znaczenie pracy, aktywności fizycznej i relacji wychowawczych w procesie readaptacji. Opisują model funkcjonowania wybranego ośrodka jako przykład spójnego i zintegrowanego podejścia do resocjalizacji.

Artykuł Katarzyny Piotrowskiej *Usamodzielnianie wychowanek Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Sobótce* prezentuje wyniki badań dotyczących specyficznych metod przygotowania dziewcząt do samodzielności w konkretnej placówce. Tekst ukazuje również tło organizacyjne i infrastrukturę wspierającą proces resocjalizacji na przykładzie wybranej placówki.

W artykule Macieja Pazia *Proces usamodzielniania nieletnich skierowanych do okręgowego ośrodka wychowawczego. Założenia, cele i wyzwania* zaprezentowano kompleksowe podejście odnośnie przygotowania młodzieży niedostosowanej społecznie do samodzielnego życia. Autor omawia model wypracowany w Okręgowym Ośrodku Wychowawczym w Pszczynie-Łące we współpracy z Fundacją „Prawdziwe Życie to Wolność”, w którym proces usamodzielniania jest wieloetapowy i dostosowany do indywidualnych potrzeb wychowanków.

Ostatni tekst, autorstwa Mirosława Mielczarka i Sary Morgi, zatytułowany *Wiedza, postawy i doświadczenia nieletnich z młodzieżowych ośrodków wychowawczych w zakresie zażywania substancji psychoaktywnych*, stanowi próbę

analizy problemu używania środków psychoaktywnych wśród wychowanków MOW. Autorzy koncentrują się na ukazaniu złożonych uwarunkowań społecznych, środowiskowych i psychologicznych, które sprzyjają sięganiu po alkohol, narkotyki, dopalacze, leki czy napoje energetyzujące, podkreślając przy tym wagę problematyki w kontekście usamodzielniania młodzieży z placówek resocjalizacyjnych.

Pomimo wielowątkowego charakteru niniejsza monografia nie rości sobie prawa do wyczerpania złożonej i wieloaspektowej problematyki procesu usamodzielniania wychowanków placówek resocjalizacyjnych. Niemniej stanowi próbę uchwycenia najistotniejszych kierunków działań oraz wskazania praktyk, które – bazujące na analizie ujęć teoretycznych i zróżnicowanych doświadczeń – mogą przyczynić się do zwiększenia skuteczności procesu reintegracji młodzieży ze społeczeństwem.

Zebrane w publikacji teksty ukazują, że skuteczne usamodzielnianie nie jest jedynie kwestią rozwiązań formalno-prawnych, lecz wymaga spójnego wsparcia metodycznego, edukacyjnego, emocjonalnego i infrastrukturalnego, a przede wszystkim indywidualnego podejścia do każdego wychowanka. Wzajemne dopełnianie się perspektyw prezentowanych przez autorów ma służyć nie tylko diagnozie aktualnego stanu rzeczy, ale także inspirowaniu do dalszych działań, zarówno badawczych, jak i praktycznych.

Autorzy tekstów zamieszczonych w niniejszej monografii mają nadzieję, że stanie się ona wartościowym źródłem wiedzy oraz punktem odniesienia dla badaczy, jak również praktyków – pedagogów, psychologów, wychowawców, terapeutów, pracowników socjalnych, prawników oraz wszystkich osób zaangażowanych w proces resocjalizacji i usamodzielniania młodzieży. Autorzy wyrażają przekonanie, że jedynie interdyscyplinarna i skoordynowana współpraca różnych środowisk pozwoli na realne wsparcie młodych ludzi w ich drodze ku samodzielnności, dojrzałości i społecznej odpowiedzialności.

Redaktor naukowy monografii
Mirosław Mielczarek